

Türkçe ve Bilim

Çağrı Yalgın*

“Türk dili, zengin, geniş bir dildir; her mefhumu ifadeye kabiliyeti vardır. Yalnız, onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde işlemek lâzımdır. [...] Türk milletini ve Türk dilini medeniyet tarihinin ve kültür dillerinin dışında görmenin ne yaman bir yanlış olduğunu bütün dünyaya göstereceğiz.”¹
– Mustafa Kemal Atatürk

Ülkemizin bilim ve fen alanlarındaki etkinliği yetersizdir. Türkiye, bir sıçrayışın ardından toplam yayın sayısına göre 2001’de dünyada yirmi altıncı sırayı, 2002’de ise yirmi ikinci almış olmakla birlikte nüfus başına düşen yayın sırasında kendisine 2001’de ancak elli birinci sırada yer bulabilmiştir^{2,3}. Yayınların niteliğinde de sorunlar olduğu söylenebilir^{4,5}: Araştırmalarda 1973-1999 yılları arasında Bilim Atıf Dizini’ndeki (Science Citation Index) makalelerin yüzde 37’sinin hiç atıf almamış, yüzde 17’sinin yalnızca bir, yüzde 11’inin ise iki atıf alabilmiş olduğu⁴ ve özellikle 1982’den bu yana makalelerin ortalama ‘etki faktörü’nün düşük seyrettiği⁶ belirlenmiştir.

Bu yetersizliğin nedenleri tartışılırken bilim dilindeki İngilizce hakimiyeti de artık daha sık söz konusu olmaktadır. Bunun yanı sıra birçok öğrenim kurumunun eğitim dilinin İngilizce oluşu, son birkaç yılda çok daha fazla gündeme gelmekte ve eleştirilmektedir. Bu konu daha önce dergimizde tartışılmıştı⁷. Bu makalede dilin bilimle ilişkisi ve bunun ışığında dilimiz Türkçenin bilimdeki yeri tartışılacaktır.

Bilim dilini, bilimden ve dilden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bir bilim dili, her çağda, ait olduğu dilin genel durumundan etkilenmiştir. Çağımızda da bilim ve fen alanında ilerleme kaydetmeden, Türkçedeki genel bozulmayı düzeltmeden bilim dili alanındaki beklentilerimizi karşılamak mümkün olmaz; dolayısıyla bilim dili konusundaki yaklaşımımız, ancak bütüncül bir bilim ve kültür tasarısının parçası olduğunda anlamlı ve mümkün olur. Ne var ki, bilimin de dönemin dilinden bağımsız olmadığını göz ardı etmemek gerekir. Bilim de dahil her tür duygu ve düşünce ifadesini dilde bulur, dolayısıyla gerçek bir düşünce etkinliği ancak yüksek olgunluğa erişen dillerle var olur⁸.

Dil, Sözcükler, Kavramlar, Bilim Dili

“Duygu, düşünce ve dileklerimizi anlatmaya yarayan imlerin –daha çok, ses imlerinin– hepsine birden dil denir⁹.” Dil, insan düşünmesiyle, insanın bütün eylemlerinin bir ürünü olan düşüncelerini, bilimsel ve felsefi araştırmalarını, insanın şiir ve yazın alanındaki başarılarını saptayarak bunların kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlar¹⁰. Böylelikle şimdiki zaman ile geçmiş arasındaki bağlantı kopmaz; deneyim ve bilgi geleceğe aktarılır. Bilim de ancak bu yolla yapılabilir; bilgilerimizin bilimsel bir nitelik kazanması ancak ortak anlaşma

*Hekim, İstanbul. E-posta: cagri@yalgin.net

aracı olan dilde ifade edilmesi ile mümkündür¹¹. Aktarılmayan bilgi, bilimin parçası sayılamaz.

Sözü edilen dil iki türlü olabilir: Uzun bir geçmişe ve bir toplumun ortak yaşantı ve kültürüne bağlı doğal diller (Türkçe gibi) ya da belli formüller ve dizgelerle oluşturulan yapay ifade yolları (matematik gibi). Burada ele alacağımız konu olan doğal dillerin bilimdeki yeri de, dillerin bileşenlerinden cümle yapısını ve dilbilgisini değil, sözcük dağarcığını ilgilendirir.

Sözcükler, gerçekte ‘şey’lere yapıştırılmış birer etikettir. Ne var ki sözcükler ve ‘şey’ler arasında bire bir eşleştirme gerçekte mümkün değildir, çünkü evrendeki her ‘şey’e ayrı bir isim bulunup kullanılamaz. Böylelikle ‘şey’lere, onların ortak özelliklerinden yararlanıp ortak olmayan özellikleri göz ardı edilerek adlar verilmiştir. Bir sözcüğün kapsamına giren nesnelere ayırt etmemize yarayan ve o nesnelere ortak özelliklerini oluşturan özellikler, sözcüğün ‘işlemsel anlam’ını verir ve bu, ‘kavram’ın tanımıdır^{12,i}. Kavram, ‘dünyada olup bitenlerin düşünce düzeyindeki karşılıkları’ olarak da tanımlanabilir¹³.

Kavram, sözcük ve nesne ilişkisine baktığımızda (Şekil 1), kavram ile sözcük arasındaki ilişkinin, sözcüğün kavrama ait bir etiket oluşu nedeniyle *tanımsal* olduğunu, kavram ile nesne arasındaki ilişkinin ise gözlemden kaynaklanan ve bizim dışımızda oluşan *nedensellik* taşıdığını görürüz. Nesne ile sözcük ise kavram aracılığıyla birbirlerine bağlanır ve buradaki ilişki de *uzlaşım*saldır, ortak olarak kabul edilmeye ve kullanış alışkanlığına bağlıdır. Sözcük, kavramın adıdır ve kavram da sözcüğe verilen anlamdır¹².

Bir bilim dili, en genel anlamda bilim oluşturan veri ve bilgileri sözlü ve yazılı olarak başkalarına aktarmak üzere kullanılan dildir ve şu amaçlarla kullanılır¹⁴: (a) Yeni bilimsel araştırmaların bulgularını dünyaya ilk kez açıklamak, (b) yalnız belli bir ya da birkaç alandaki bilimsel araştırmaların bulgularını dünyaya ilk kez açıklamak, (c) tüm bilim alanlarında, üniversite ve yüksekokul düzeyinde öğretim dili olarak kullanılmak. Bilim dilinin en önemli bileşenleri, terimlerdir: Terimler, genel olarak, sanat, bilim alanlarında (ve başka etkinliklerde) kavramların nesne, olay ya da durumların karşılığı olan, kesin, tek, özel anlamlı sözcüklerdir¹³.

Türkçe Bir Bilim Dili Olmalı mıdır?

Latincenin günümüzde ölü bir dil olması ve dolayısıyla sözcüklerinin belirttiği kavramların değişmemesi nedeniyle bilim terimlerinde tercih edildiği bilinir. Latince kullanılımasının yerine ulusal bilim dili oluşturulmasının gereksiz ve yersiz olduğu iddia

¹ Büyük Larousse “kavram”ı şöyle tanımlıyor: “İnsan zihninin somut ya da soyut düşünce nesnesinden edindiği çeşitli algıları o nesneye bağlamasına ve o nesneyle ilgili bilgileri düzene sokmasına olanak veren genel ve soyut fikir.” (İstanbul, 1986, s. 6532)

edilebilir. Ancak, aydınlanma çağında Avrupa’da, kültür değerlerinin ulusun her bireyine ulaşması ilkesi gereğince bilimin ulusal dillerle yapılması benimsenmişti^{15,ii}.

Günümüzde de terimlerin Latince’den İngilizceye çevrilmesi yönünde bir Amerikan-İngiliz çabası vardır. Birçok tıp fakültesinde kaynak olarak kullanılan, **K. L. Moore** tarafından yazılmış “*Clinically Oriented Anatomy* [Kliniğe Yönelik Anatomi]” kitabında, önsözünde de belirtildiği gibi birçok tıp terimi ya İngilizceleştirilerek ya da doğrudan İngilizceye tercüme edilerek kullanılmıştır¹⁶. Latince isimlendirmenin dışına çıkan bu uygulamanın ‘uluslararası anlaşma’yaⁱⁱⁱ uygun olduğu önsözde belirtilmektedir. Bu bilimin farklı ulusal dillerde yapılabileceğinin örneğidir.

Bunun yanı sıra yabancı sözcüklerle ifade edilen bilimin, ister istemez yabancı kavramların etkisinde kalacağını da düşünmemiz gerekir. Dilimizin bugüne gelişi hakkında **M. Gökberk** şöyle diyor: “*Onu [anadilimizi] ortaya koyan da, ona bugünkü görünüşünü kazandıran da bir sıra Türk kuşaklarının harcadıkları emeklerdir. Yeni nesnelere, yeni durumlar, yeni duygu ve düşünceler karşısında kalan Türk insanı, bunları dile getirmenin yolunu aramış, bulduklarını her yanı birbirini tutar bir sistem içine yerleştirmeye uğraşmış, bu sistemi varlıkları kavrayan zekâsının boyuna daha iyi bir aracı yapmaya çalışmıştır. Bugünkü Türkçemizi böyle bir emek oluşturmuştur*¹⁷.” Yani ulusal çalışmamız, bizim kavramlarımızın ancak kendi dilimizden sözcüklerle ifadesi ile başarılı olabilir. Bizim saptamalarımızı, sorunlarımızı, çözümlerimizi, ancak yine bizim ihtiyaçlarımızdan ortaya çıkmış, kendi oluşturduğumuz sözcükler dile getirebilir. Nitekim son birkaç yılda yapılan araştırmalarda, diller arasındaki farkların (mesela kimi dillerdeki sözcük cinsiyetlerinin) insanların kavramları algılayış farklarına ne derece koşut olduğu ortaya çıkmaktadır¹⁸.

Şu halde, her ulusun kültür etkinliği gibi bilim etkinliği de en iyi kendi dilinde gerçekleşebilir. Bunu bilen uluslar, bireylerinin kendi dillerinde bilimle uğraşmasını sağlayarak en verimli çalışmaları ortaya çıkarmaktadır. Bu doğru yolda Türk insanı da yürümeli ve bilim dilini Türkçeleştirmeli, bunun için de Türkçeyi işleyerek bilim dili haline getirmelidir.

Türkçe Bir Bilim Dili Olabilir mi?

Bu soruya cevap vermeden önce dilimizin şu anda bir bilim dili görüntüsünden uzak olduğunu kabul etmemiz gerekir. Öncelikle orta ve yüksek öğretim kurumlarında ağırlıklı İngilizce ve diğer yabancı dillerde eğitim sürmektedir. Anadolu liseleri, özel ortaöğretim kurumları ve kimi üniversiteler gibi, yüksek sınav puanlarıyla öğrenci kabul eden, dolayısıyla öğrencilerin tercih ettiği belli öğretim kurumlarının hemen hepsi yabancı dilde eğitim vermektedir. Bu kural yüksek lisans ve doktora eğitimi için de geçerlidir. Doktora çalışmalarında yabancı dil yeterliliğinin sınavla gösterilmesi, bilimsel niteliğin de önünde – gereksiz– bir şart olarak koşulmaktadır¹⁹. Üniversitelerimizde araştırma etkinlikleri de yabancı dil etkisinde yapılmaktadır. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu’nun (TÜBİTAK) düzenli yayınladığı hakemli on iki bilim dergisinin^{iv} hepsi İngilizcedir. Tıp

ⁱⁱ Anlaşılabilir, ulusal bir dil taraftarlarıyla ağdalı, karmaşık dil taraftarları Batı toplumları gibi bizde de karşı karşıya gelmiştir. Tanzimat edebiyatının dilde sadeleşme taraftarlığına karşılık Servet-i Fünuncular ile Edebiyat-ı Cedideciler sade ve anlaşılır bir üslubu kınamışlar ve Tanzimat edebiyatçılarını ‘dili halkın seviyesine indirmek’le suçlamışlardır.

ⁱⁱⁱ Bu anlaşmanın ne olduğu konusunda bilgi bulamadık.

^{iv} Turkish Journal of Mathematics, Turkish Journal of Physics, Turkish Journal of Chemistry, Turkish Journal of Biology, Turkish Journal of Botany, Turkish Journal of Zoology, Turkish Journal of Earth Sciences, Turkish Journal of Engineering and Environmental Sciences, Turkish Journal of Electrical Engineering and Computer

fakültelerince ya da uzmanlık derneklerince yayınlanan hakemli dergilerin de bir kısmı İngilizce ve bir kısmı Türkçedir. Yazının başında bahsettiğimiz nitelik sorunu nedeniyle akademik yükseltme ölçütleri arasına 1996 yılında getirilen dış yayın yapma zorunluluğu, araştırmacıların nitelikli yayınlarını yurtdışındaki dergilere yöneltmesine ve ülkemizdeki yayınların niteliğinin düşmesine neden olmuştur²⁰. Uluslararası bilim atıf dizinlerindeki Türkiye kaynaklı dört dergiden^v ancak biri Türkçe yayın yaparken, Tıp Dizini'ndeki (Index Medicus) iki Türkiye kaynaklı dergiden^{vi} yalnızca biri Türkçe makale kabul etmektedir²⁰. Bundan başka, mezun olan bireylerin iş yaşantıları ve özellikle akademik yaşamda kullandıkları terimler, ya aldıkları İngilizce eğitimin etkisiyle ya da yıllardır süren Türkçe terim üretmek konusundaki tembelliğimiz nedeniyle İngilizcedir. Bu sorunlara Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Türk Dili Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda da değinilmekte ve "İngilizceye her yıl girdiği tahmin edilen yaklaşık 5.000 kelimenin gerekli önlem alınmadığı takdirde [Türkçeye de girerek] birkaç nesil içinde Türkçeyi İngilizceleştirmesi kaçınılmazdır." uyarısı yapılmaktadır²¹.

Ne var ki Türkçenin yapısından gelen şu özellikleri, zenginleşmeye ve bilim dili haline gelmeye çok uygundur: (a) Türkçede ekler ve kökler, sanıldığından da çoktur; (b) dilimiz, türetme ve birleştirme açısından çok işlektir; (c) anlam genişlemesi yoluyla sözcüklere türlü kavramlar yüklenebilir; (ç) kural şaşmazlığı birçok dil bilginini şaşırtacak boyutlardadır ve bu da dilin zenginleşmesinde çok etkilidir²²; (d) kök ile ek ilk bakışta birbirlerinden ayrılabilirdiğinden sözcük saydamlaşır ve anlamı rahatlıkla kavranabilir²³. Bunun yanı sıra dilimiz, Tanzimat döneminden başlayarak ve özellikle Cumhuriyet döneminde işlenerek geliştirilmiş ve bilim dili olmaya aday hale getirilmiştir; böylelikle (a) temel sözlükleri yapılmış, biçimbilgisi yeterince incelenmiş, sözcük yapım ekleri iyice işlerlik kazanmış, söz dağarcığı genişlemiş, ve dil bu esnada yapısal düzenliliğini şaşırtıcı biçimde koruyabilmiştir; (b) üst düzey özgün eserlerin verilebildiği ve diğer gelişkin dillerden yapıtların çevirilerek aktarılabilirdiği bir yazın ve kültür dili haline gelmiştir; (c) halk dilinde var olan fakat yazı dilinden dışlanmış sözcükler canlandırılmış (Derleme Sözlüğü), unutulmuş eski kökler eski metinlerden taranmıştır (Tarama Sözlüğü); (ç) çeşitli alanlarda yeterli terim sözlüklerine kavuşturulmuştur²⁴.

Nitekim tarihte de Türkçenin bir bilim dili olmasında sakınca olmadığını gösterecek ipuçları vardır: Türkçeyle benzer bir dil konuşan, benzeri bir kültüre de sahip olduğu^{25,26} için Türklerden olabileceği düşünülen (Kemalist tarih görüşünce iddia da edilen²⁷) Sümerler, bilim çalışmalarına varlıkları sınıflandırdıkları sözlük benzeri çalışmalarla başlamışlar ve bu şekilde ilk temelbilim çalışmalarını da kendi dillerinde ortaya koymuşlardır. Sümer siyasi varlığının bitmesinden sonra da Mezopotamya'daki Sami kavimleri Sümerceyi bir kültür ve bilim dili olarak kullanmaya devam etmişlerdir²⁸. **Kaşgarlı Mahmut**'un Araplara Türkçe öğretmek için Arapça kaleme alıp 1072'de tamamladığı *Divan-ı Lügat-it Türk*'te çok sayıda tıp terimi bulunur²⁹. VI. – XI. yüzyıllar arasındaki 'Eski Türkçe' döneminde bu eserden başka **Yusuf Has Hacib**'in *Kutadgu Bilig* eserinin yazılmış olması ile *Kuran*'ın bu dönemde Türkçeye çevrilmiş olması bu dönemde Türkçenin gücünü gösteren kanıtlardır³⁰. On dördüncü yüzyıl sonunda ve on beşinci yüzyıl

Sciences, Turkish Journal of Medical Sciences, Turkish Journal of Agriculture and Forestry, Turkish Journal of Veterinary and Animal Sciences.

^v Türk Psikoloji Dergisi (Türkçe), Turkish Journal of Pediatrics (İngilizce), Turkish Journal of Chemistry (İngilizce), Turkish Journal of Veterinary and Animal Sciences (İngilizce). 2002 verileridir.

^{vi} Turkish Journal of Pediatrics (İngilizce), Turkish Journal of Trauma and Emergency Surgery (Türkçe ve İngilizce). 2002 verileridir.

AYDINLANMA 1923

başında yaşayan **Celâlüddin Hızır**'ın (Hacı Paşa) eseri *Müntehab-ı Şifa* ise Anadolu'da yazılmış ilk Türkçe tıp kitaplarından³¹. Ne yazık ki, Türkçenin bilim dili olarak gelişimi Anadolu Selçuklularından itibaren duraklamış, halkın Türkçe konuşmasına ve Türkçe eser vermesine rağmen medrese ve bilim dili olarak Arapça, edebiyat dili olarak da Farsça yerleşmiştir. Bu durum Anadolu'da Selçuklulardan sonraki beylikler devrinde Türkçenin tekrar ilgi görmesi ve Türkçe eserlerin sayısının artması ile kısa süreli olarak biraz düzelmiş ise de Osmanlı döneminde durum kötüleşmiştir³⁰. Bu dönemde, Arap ve Fars dillerine olan hayranlıktan başka, Osmanlılık düşüncesi nedeniyle ulusal kimlik ve bilincin zayıflaması, ümmet kimliğinin daha öne çıkması ve dilin ihtiyaçlarının İslam kültürü çevresinden karşılanması nedeniyle yazı dili bu iki dilden fazlasıyla etkilenmiştir. Bu dönemdeki Türkçe kendi çağına ve ihtiyaçlarına göre iyi işlenmiş olduğu halde, dilin içindeki Arapça ya da Farsça sözcükler ve Türkçenin yapısıyla bağdaşmayan ifade tarzları nedeniyle yeni kavramları karşılayamaz duruma geldiği gibi³², halk ile aydının ve bilimin arasını açmış, halk dili ile yazı dilinin ciddi boyutlarda ayrışmasına sebep olmuştur³³. Bunun yanı sıra halkın anlaması gereken konularda bilgiler yine sade Türkçe ile yazı kaleme almışlardır; *Kitab-ı Müstetab*, *Hazain üs-Saadat* (Eşref bin Muhammed), *Tervih el Ervah* (Ahmedi), *Teşrih-i Ebdan* (Şirvanlı Şemseddin İtâki) örnek gösterilebilir³⁴.

Bundan sonraki makalelerimizde Tanzimat'tan başlayarak bilim dili konusundaki çalışmalarını ele alarak irdedeleyeceğiz.

Teşekkür

Değerli vaktini ayırarak benimle konu hakkındaki bilgilerini söyleyerek paylaşan ve kaynaklara konusunda büyük yardımı dokunan *Prof. Dr. S. Ülker*'e, kısıtlı zamanını ayırarak eleştirileriyle katkı yapan *Prof. Dr. Ş. Görkey*'e, konu hakkındaki makalelerin elde edilmesinde bana çok yardım eden *Prof. Dr. Y. Örs*'e, *Doç. Dr. O. Açıkgöz*'e, *Y. Doç. Dr. N. Çerikçioğlu*'na, *Y. Doç. Dr. H. A. Öztopçu*'ya, *Bay B. Karslı*'ya, değerli arkadaşlarım *Bay S. Duran*, *Bayan S. Kürümoğlu*, *Dr. C. Yaltrak*, *Bay M. M. Atalay* ve *Bay K. İ. Işıklar*'a, son olarak da Gergedan Kitabevi'nden *Bay T. Kaşkal*'a teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- 1 Korkmaz Z (Hazırlayan), 1991. Atatürk ve Türk Dili: Belgeler. Türk Dil Kurumu, Ankara. s. 369.
- 2 Tanyeli C, Balcı M, 2001. Bilimde dünya sıralamasında gerçek yerimiz nerede? *Cumhuriyet Bilim Teknik* 730: 4-5.
- 3 Balcı M, 2003. Türkiye 2002 yılında bilimsel makale sayısında 22'nciliğe yükseldi. *Cumhuriyet Bilim Teknik* 829: 8-10.
- 4 Bursalı O, 2002. Bilimsel makalelerin yüzde 37'sine sıfır atf. *Cumhuriyet Bilim Teknik* 787: 3.
- 5 Yurtsever E, Gülgöz S, Yedekçioğlu ÖA, 2002. Bilimsel yayınlarda kalite sorunu. *Cumhuriyet Bilim Teknik* 787: 11-2.
- 6 Arıoğlu E, Girgin C, 2003. Ülkemizin yayın sıralamasına eleştirel bir bakış. *Bilim ve Ütopya* 105: 38-41.
- 7 Kul M, 2001. Yeniden Tevhid-i Tedrisat! *Aydınlanma 1923* 36: 23-7.
- 8 Korkmaz Z, 1974. Cumhuriyet Döneminde Türk Dili. Ankara Ü. D. T. C. F. Yayınları, Ankara. s. 42.
- 9 Gencan TN, 1979. Dilbilgisi. IV. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. s. 1.
- 10 Mengüşoğlu T, 2000. Felsefeye Giriş. Yedinci basım, Remzi Kitabevi, İstanbul. s. 232.
- 11 Yıldırım C, 1995. Bilim Felsefesi. Dördüncü basım, Remzi Kitabevi, İstanbul. s. 46.
- 12 Yıldırım C, 1995. Bilim Felsefesi. Dördüncü basım, Remzi Kitabevi, İstanbul. s. 50.
- 13 Şahinoğlu-Pelin S, Örs Y, 2000. Kavramlar, terimler ve tıp eğitimi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası* 53: 145-8.
- 14 Köksal A, 1989. Bilim Dili Türkçe. Bilim Dili Türkçe, Yazın Dili Türkçe. Dil Derneği Yayınları, Ankara. s. 42.
- 15 Gökberk M, 2000. Değişen Dünya, Değişen Dil. 3. baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul. s. 140-2.
- 16 Moore KL, 1992. Clinically Oriented Anatomy. 3. baskı, Williams & Wilkins, Kanada. s. vii-viii.

AYDINLANMA 1923

- 17 Gökberk M, 2000. Değişen Dünya, Değişen Dil. 3. baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul. s. 73.
- 18 Motluk A, 2002. You are what you speak. *New Scientist* 176; 2371: 34.
- 19 Yaltrak C, 2000. Bilim insanı, doktora ve yabancı dil. *Cumhuriyet Bilim Teknik* 678: 15.
- 20 Bağcı EÇ, 2003. Bilimsel dergiciliğin yeniden yapılanması için öneri. *Cumhuriyet Bilim Teknik* 852: 12.
- 21 Zülfiyar H (raportör), 2000. Bilim Dili Olarak Türkçe ve Terim Alt Komisyonu Raporu. Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Türk Dili Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara. s. 23. (ekutup.dpt.gov.tr)
- 22 Gencan TN, 1979. Dilbilgisi. IV. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. s. 30.
- 23 Gencan TN, 1979. Dilbilgisi. IV. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. s. 13.
- 24 Köksal A, 1989. Bilim Dili Türkçe. Bilim Dili Türkçe, Yazın Dili Türkçe. Dil Derneği Yayınları, Ankara. s. 48-9.
- 25 Çiğ Mİ, 2002. Türk Efsanelerinde Sümer Efsanelerinden İzler. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi* 192: 32-7.
- 26 Cevizoğlu H, 2002. Tarih Türklerde Başlar. Ceviz Kabuğu Yayınları, İstanbul. s. 38-40.
- 27 Afet Hf., Mehmet Tevfik, Samih Rifat ve diğerleri, 1996. Türk Tarihinin Ana Hatları. İkinci Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul. s. 148-9.
- 28 Sayılı A, 1994. Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. s. 382.
- 29 Yurdakök M, 2001. Divan-ı lügat-it Türk'deki pediatri terimleri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 44: 311-3.
- 30 Korkmaz Z, 1974. Cumhuriyet Döneminde Türk Dili. Ankara Ü. D. T. C. F. Yayınları, Ankara. s. 21.
- 31 Yurdakök M, 2001. Müntehab-ı şifa'daki pediatri terimleri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 44: 404-6.
- 32 Sayılı A, 1994. Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. s. 388.
- 33 Korkmaz Z, 1974. Cumhuriyet Döneminde Türk Dili. Ankara Ü. D. T. C. F. Yayınları, Ankara. s. 26.
- 34 Hatemi HH, Işıl Y, 1989. Bir Bilim Dili Mücadelesi ve Tanzimat. İşaret Yayınları, İstanbul. s. 11-2.